

VÁCLAV DAVÍDEK

GEOGRAFIE A TOPONYMIE VALAŠSKÝCH DĚDIN V ČESKOSLOVENSKÝCH KARPATECH

Občas diskutovanou otázku kulturního svérázu a dokonce etnické výlučnosti Valachů v Karpatech řešivali nejvíce filologové, národopisci a historikové. Dospívali k závěru, že Valaši na Slovensku i ve Slezsku a na Moravě jsou původu rumunského, což bylo zdůrazňováno tu více (*Kadlec*, posledně *Macúrek*, lit. 15—17), tu méně (polští badatelé). Tento názor někde ještě doznívá, ačkoliv byl vyvrácen — pokud jde o Valachy výslovně v západních Karpatech československých — beze zbytku pochyb samotnými Rumuny (*Cranjala-Krandžalov*, 5, 14). Geografové hleděli více k současnosti a ustavili (r. 1924) slovenskou komisi pro výzkum salašnictví v Karpatech a na Balkáně; pracovali v ní z Poláků jmenovitě *L. Sawicki* a *Ž. Holub-Pacewiczowa*, z Čechů *J. Král* a z Ukrajinců *V. Kubijovyč* (13). Zde k tomu dovozují odpověď, jakou dává sídelní zeměpis s toponymii, podpořený historicky. Není to svědectví bez významu; až se vtírá otázka, proč nebyla vážena právě historická i současná geografie sídel již dříve.

I — Výstavba dědin právě valašských

Geografové a historikové vědí, že nejstarší historie je vepsána člověkem ve vzdělávání přírodního prostředí, že mezi mocnými přírodními silami a usedlým obyvatelstvem trvá napětí, jež nutí člověka k antropogenním úpravám a stavbám čím dále mohutnějším a odolnějším. Ve speciálních znacích této práce po staletí vtělované do přírody znovu a znovu odlistováváme také náznaky kulturně etnického původu pracovníků-obyvatelů podle toho, jakým způsobem vzdělávali půdu, budovali vesnice a města a jak je pojmenovávali.*) Pod stráněmi Karpat v horním Slezsku v rovině kolem 250 m n. m. u brodu přes Olši byl založen historický [1] Těšín, zeměpisně jenom málo výše byla položena slovenská [2] Považská Bystrica; kolem 350 m n. m. chráněna pod Starohradem [3] Žilina a dokonce nad 500 m n. m. leží jenom [4] Dolný Kubín a [5] Liptovský Mikuláš, původně farní vesnice. Prudké svahy členitých Karpat nedovolovaly rozlehlou výstavbu ani městům, tím méně dědinám selským; naopak i vesnice musely být stavěny do svahů a stupňů, v posledních stoletích dokonce zcela nepravidelně, rozptýleně v lazích nebo shlukově mezi stráněmi; tomu odpovídá nepravidelnost pozemků, za nimiž se táhnou lesy do poloh ještě vyšších.

*) Následující výběr [1]—[100] lokalit byl sestaven z hledisek polohy nadmožské výšky, velikosti obce a sídelních typů převážně venkovských; a to výslovně v oblastech považovaných za valašské výlučně nebo převážně.

Nejlépe vyměřena bývala města v rovinách. K valašským se hlásí svým jménem [6] Valašské Meziříčí a [7] Nový Jičín jako města hrazená a dále i nehrazená města [8] Valašské Klobouky a [9] Místek; měla a mají čtyřúhlá náměstí a pravoúhlé půdorysy s rovnými ulicemi. Podobně pravidelnými bývaly níže položené dědiny se zemědělskou půdou proměřenou do lánů; kupř. [10] Bohuslavice u Valašských Klobouk, [11] Němětice u Valašského Meziříčí. Naproti tomu výše položené dědiny, ať starší [12] Seninka u Vsetína, [13] Valašská Bystřice u Rožnova, nebo mladší [14] Hrozenkov aj., bývaly osady málo pravidelné, převážně rozptýleného nebo dvorcového typu bez návsi a bez pravidelného členění pozemků. Trvalou obživu mohly zajišťovat úrodné pozemky ležící u vod, tedy relativně v nižších polohách, s příznivějším podnebím. Vskutku nejstarší středověké osady jsou doloženy pro nadmořské výšky pod Beskydami od 250 m n. m. a pod Tatrami od 300 m n.m. Rozsah jejich katastrálních obvodů kultivované půdy měřival 300 ha až 500 ha, navíc byly chotáry zvětšovány plochami horských lesů, nejvýše pouhých klečí. Některé z řídkých prvních osad podržely prvotní nepravidelně dělenou půdu, ve velké části vsí byly pluziny přeměřeny podle lánové soustavy, jež sem pronikala od XIII. století.

Pevný řád lánové soustavy se uplatnil nejvýrazněji ve výstavbě trhových vesnic neboli pozdějších měst kolem čtvercových náměstí. Jmenujme na slezské straně [15] Frýdek a [16] Jablunkov, pod slovenskými Karpaty [17] Nové Mesto nad Váhom, [18] Kysucké Nové Mesto; oválný půdorys mívalo i prvotní městečko [19] Svätý Martin; příklady pocházejí z oblastí položených blízko tzv. valašským dědinám. Je hodné pozoru, že v celém severním Slovensku západním i středním ještě ani na počátku XVIII. století nebývalo měst nad 2000 obyvatelů, třebaže domácí populace bývala vysoká. Pravidelnost vyměřovaného půdorysu vykazují také *karpatská městečka* i ta, která jsou pozdní. Původní [20] Púchov míval jasně soustředěný půdorys; z roku 1598 založená [21] Turzovka mívala dvě řady domů, málo pravidelné; v několika řadách byly postaveny [22] Turany a aspoň dvě řady mívaly původní osady [23] Slovenské Pravno, [24] Trstená z r. 1604 a [25] Tvrdošín z r. 1607. Ani z téhož roku 1607 vzniklá [26] Veličná neměla vyměřeno tržiště, nýbrž jenom ve dvou řadách k cestě na severu městečka od pravého břehu Oravy byla sestavena stavení do oválu. Pro Trstenou a podobně také pro Tvrdošín a Veličnou se nakazuje v urbáři r. 1625: „Meštiane pod straceniim svych slobod a pod pokutu fl. 300 maji sve domy peknie vystavene, jako na meštianov zaleží, miti“ (19. II. s. 161). Přesto však právě poslední městečka ve svém vývoji ustrnula nadlouho. Všechna jmenovaná sídla byla časem narušována; došlo k tomu i ve velkých vsích původně jednořadých, jež narostly v městečka i města: [27] Čadca, [28] Varín, [29] Vrútky. — Z plánovitě zakládaných zemědělských vesnic nás zajímají jako nejvyspělejší nejdříve ty, které vyrůstaly organicky ze staršího osídlení a blížily se městečkům svou pravidelností sestavy zvláště okrouhlicové a velikostí. Příklady máme aspoň v Podbeskydí: V těšínské nížině ležící starobylá [30] Orlová, ačkoliv z ní vycházely emfyteutní řady, sama nikdy nebyla přeměřena v lány; naproti tomu [31] Hradiště jako raně historická osada byla dodatečně zemfyteutována aspoň částečně do lánů v okrouhlicovém vějíři; [32] Karviná mívala původně 12 lánů, v raném novověku byl její katastr porušen dvěma velkými dvory, a později byla dědina proměněna v hornické město (v naší době zrušeno, jméno přeneseno na bývalý Fryštát). Zatímco některé středověké lánové osady ztrácely svou proměřenou tvář, jinde ještě

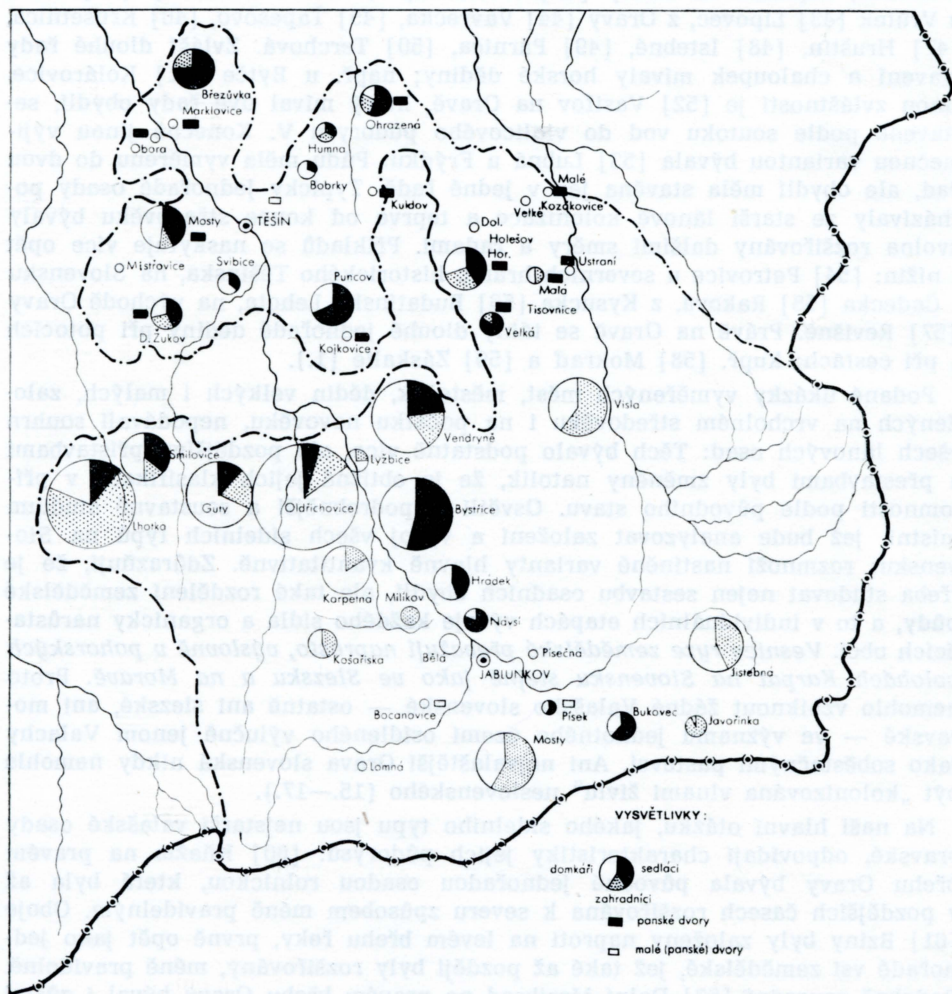
koncem XVIII. století za tzv. raabizace byly vyměřovány nově zakládáné vsi také do okrouhlice; kupříkladu [33] Pražmo na Frýdecku. Za přechodný typ lze označit [34] Smilovice, někde zapisované jako valašská ves: Půdu sice měly vyměřenu do kruhu, ale domy smilovické byly sestaveny do dvou řad. (3.)

Nejpočetnější skupinou karpatských vesnic jsou *řadové dědiny* v nižších polohách při Olši, Ostravici, horním Váhu i Hornádu; určily to jejich zeměpisné polohy u vodních toků nebo u cest, popřípadě obojí. Oravská ves [35] Zázrivá byla postavena dokonce v několika protáhlých řadách domů a domků, ačkoliv nebyla počítána mezi městečka. Typicky dvouřadými osadami bývaly na Těšinsku [36] Lhota u Těšína, [37] Písečná u Jablunkova aj. Na Slovensku bývalo a leckde zůstává takových dvouřadých vsí neméně; z valašských oblastí vyjímám za příklady z Čadecka [38] Oščadnica, z Kysucka [39] Brodno, [40] Zádubnie, západně od Žiliny [41] Mariková, východně od Žiliny [42] Belá, u Vrútek [43] Lipovec, z Oravy [44] Vavrečka, [45] Ťapešovo, [46] Krušetnica, [47] Hruštín, [48] Istebné, [49] Párnica, [50] Terchová. Zvlášť dlouhé řady stavení a chaloupek mívaly horské dědiny; např. u Bytče [51] Kolárovice. Jinou zvláštností je [52] Vasiľov na Oravě, který míval dvě řady obydlí, sestavené podle soutoku vod do vidlicového půdorysu V. Konečně jinou výjimečnou variantou bývala [53] Lubná u Frýdku: Půdu měla vyměřenu do dvou řad, ale obydlí měla stavěna jen v jedné řadě. Typicky jednořadé osady pocházely ze starší lánové kolonizace a teprve od konce středověku bývaly zvolna rozšiřovány dalšími směry a řadami. Příklady se naskytují více opět z nížin: [54] Petrovice u severních hranic historického Těšínska, na Slovensku z Čadecka [55] Raková, z Kysucka [56] Budatínská Lehota, na východě Oravy [57] Revišné. Právě na Oravě se táhly dlouhé jednořadé dědiny při potociích a při cestách; kupř. [58] Mokrad a [59] Záskalie (1.).

Podané ukázký vyměřených měst, městeček, dědin velkých i malých, založených na vrcholném středověku i na počátku novověku, nepodávají souhrn všech lánových osad: Těch bývalo podstatně více, ale pozdějšími přístavbami a přestavbami byly změněny natolik, že je obtížná jejich klasifikace v přítomnosti podle původního stavu. Osvětlí ji podrobnější a soustavné studium místní, jež bude analyzovat založení a vývoj všech sídelních typů na Slovensku; rozmnoží nastíněné varianty hlavně kvantitativně. Zdůrazňuji, že je třeba studovat nejen sestavu osadních obydlí, ale také rozdělení zemědělské půdy, a to v individuálních etapách vývoje každého sídla a organicky narůstajících obcí. *Vesnice ryze zemědělské převažují naprosto, výslovně v pohorských polohách Karpat na Slovensku stejně jako ve Slezsku a na Moravě.* Proto nemohlo vzniknout žádné Valašsko slovenské — ostatně ani slezské, ani moravské — ve významu jednotného území osídleného výlučně jenom Valachy jako soběstačnými pastevcí. Ani nejvalaštější Orava slovenská nikdy nemohla být „kolonizována vlnami živlu“ neslovenského (15.—17.).

Na naši hlavní otázku, jakého sídelního typu jsou nejstarší valašské osady oravské, odpovídají charakteristiky jejich půdorysů: [60] Kňazlia na pravém břehu Oravy bývala původně jednořadou osadou rolnickou, která byla až v pozdějších časech rozšiřována k severu způsobem méně pravidelným. Oboje [61] Bziny byly založeny naproti na levém břehu řeky, prvně opět jako jednořadé vsi zemědělské, jež také až později byly rozšiřovány, méně pravidelně. Podobně sousední [62] Dolní Mezibrod na pravém břehu Oravy býval i zůstal jednořadou dědinou, táhnoucí se podle řeky, a [63] Horní Mezibrod založen také jako jednořadá ves, ale podle cesty; později byl rozšiřován, bez plánu.

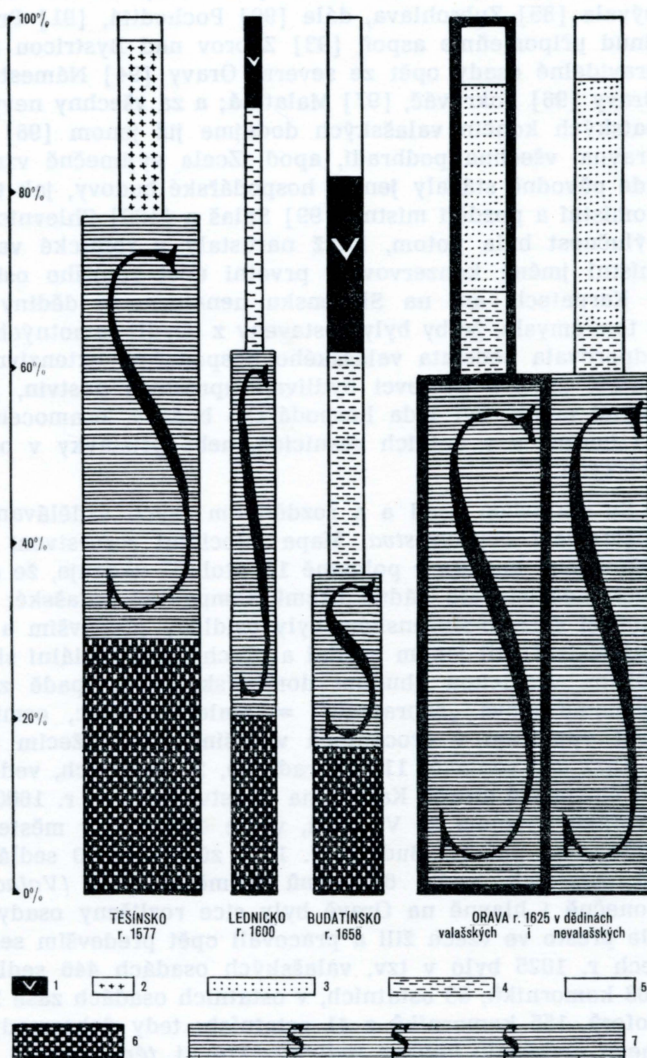
Obě rolnické vsi se nyní zvu Medzibrodie nad Oravou. Ještě výše proti toku ležící [64] Sedliacka Dubová byla nejen podle jména, ale i podle sociální skladby selskou vsí jednořadou, podél cesty. Podobného typu bývaly vesnice u Dolního Kubína při stejnojmenném potoce — [65] Malý Bysterec a [66] Velký Bysterec, u cesty. Neopakuje se to u dalších osad v srdci Oravy, avšak na valašský původ přece ukazují pozdější přístavby ve většině oravských dědin. Již podle jména se jasně valašsky diferencuje [67] Valaská Dubová; proti své selské jmenovkyni je Valaská Dubová typicky rozptýlená ves, ležící pod Velkým Chočem ve vyšší poloze mezi Dolním Kubínem a Ružomberokem, podobně jako [68] Ústie nyní nad priehradou, které mívalo plůžinu a louky podobně rozptýlené [1.].

1. Sociální rozvrstvení v dědinách na panství těšínského knížete v polovině 18. století. — Valaši započítáváni mezi bezzemky-domkáře nebo malozemědělské „zahradníky“.

Výsledná odpověď z Oravy tedy zní, že takzvané valašské osady nejstarší bývaly původně vyměřovány pro hospodaření rolnické, jmenovitě Sedliacka Dubová, obě Medzibrodie, Kňažia, oboje Bziny, oba Bysterce, a že méně proměřeny nebo vůbec nevyměřovány bývaly až vysokohorsky položené osady Valaská Dubová a Ústie. Ovšem také v obou posledně uvedených osadách obyvatelé provozovali rolnictví, a to bezpochyby větším dílem než salašnictví. Ani Orava nikdy nemívala své dědiny ani výlučně, ani většinou valašské. — Ostatně mutatis mutandis to platí také o nejvíce valašských osadách v Pobeskydí a na tzv. moravském Valašsku. Spokojme se dvěma příklady z přílehlého Těšínska: [69] Mosty u Jablunkova a [70] Lomná jsou známé dědiny pozdní, pastevecké, valašské, a přece v nich bylo provozováno především usedlé rolnictví (2., 3.).

Vůbec nevyměřovány osadami v Karpatech zůstaly nejčastěji jenom rozptýlené lazy v polohách zcela horských. Za příklady mohou sloužit dědiny u pramenů Oravy, nyní v Polsku: [71] Horní a Dolní Zubřice, [72] Malá a Velká Lipnice, [73] Podvlk, [74] Podschlí či Podsklí, [75] Pekelník, [76]

2. Hospodářskospolečenské rozvrstvení valašských a nevalašských poddaných v nejdůležitějších valašských oblastech československých. — Vysvětlivky feudálních společenských vrstev (1—7) zároveň graficky zobrazují počty jejich příslušníků. Také v oravských dědinách výslovně valašských, zdůrazněných proto černou konturou, přesto převažovali právě početně sedláci nikoliv Valaši. 1 — Valaši, 2 — zahradníci, 3 — komorníci, 4 — dvořáci, 5 — ostatní, 6 — měšťané, 7 — sedláci

Jablonka; v Československu [77] Rabčice, [78] Rabča, [79] Oravská Polhora, [80] Sihelné, [81] Oravské Veselé, [82] Mutné, [83] Klín, [84] Liesek, [85] Čihová, [86] Hladovka či Chladovka, [87] Suchá Hora, [88] Vítanová. Jiné neproměřované osady se seskupily shlukově do úžlabin, při stráních, popřípadě na planinách. Ukázky z Oravy: Zvlášť stěsnaným shlukem obydli bývala [89] Zubrohlava, dále [90] Pochoditá, [91] Príslop, [92] Erdútka. Odjinud připomeňme aspoň [93] Zborov nad Bystricou na Kysucku a jinak nepravidelné osady opět ze severní Oravy [94] Námestovo, [95] Lokca, z jižní Oravy [96] Pokryváč, [97] Malatiná; a za všechny nevyměřované dědiny z karpatských končin valašských dodejme již jenom [98] Blatnici u Slovenského Pravna, všechna podhradí, apod. Zcela výjimečně vznikly osady na místech, kde původně stávaly jenom hospodářské budovy, jak to prokazují jména dříve pomístní a později místní: [99] Salaš a [100] Chlevnice, nyní Chlebnice. Jejich výlučnost byla potom, když narůstaly v rolnické vesnice, zakryta a jenom místní jména konzervovala prvotní účel zdejšího osídlení. Celkem tedy ani v Karpatech, ani na Slovensku nenalezneme dědiny vskutku ryze valašské v tom smyslu, že by byly sestaveny z obydlí samotných Valachů. Tomu by totiž odporovala podstata valašského hospodaření extenzivního, stěhovavého, neboť Valaši jakožto pastevci bydlívali uprostřed pastvin, přechodně. Proto valašskými mohly být leda hospodářské budovy, osamocená a přechodná bydliště na horách a v dolních vesnicích, nebo přístavky v osadách plně rolnických, selských.

Se sestavbou osad a s rozdělením jejich vzdělávané půdy souvisí *sociální rozvrstvení obyvatelstva*. Mapa „Sociální rozvrstvení v dědinách na panství těšínského knížete v polovině 18. století“ ukazuje, že ani ve Slezských Beskydech neexistovalo žádné území kompaktně valašské; že i horské oblasti na pomezí slezsko-slovenském byly osídleny především a hlavně sedláky, kdežto Valaši tvořili jenom pozdní a přechodnou sociální skupinu, vtahovanou mezi běžnou vesnickou chudinu domkářskou, popřípadě zahradnickou (v berním významu slova „zahradník“ = malozemědělec, osmina usedlého). Podobně graf vyjadřuje v procentech v těšínském knížecím panství absolutní počty r. 1577 393 sedláků, 119 zahradníků, 27 ostatních, vedle 187 domů v městech; na slovenské straně Karpat na panství Lednice r. 1600 bývalo 101 sedláků, 64 dvořáků a jenom 24 Valachů, vedle 48 domů v městech (*Valachů tedy sotva 10 %*); na panství Budatín r. 1658 zůstávalo 60 sedláků, 110 dvořáků-hoferů, 68 ostatních, vedle 65 domů v městečkách (*Valachů tedy sotva 20 %*); konečně i hlavně na Oravě byly sice rozlišeny osady na valašské a ostatní, ale přesto ve všech žili a pracovali opět především sedláci; v absolutních číslech r. 1625 bylo v tzv. valašských osadách 446 sedláků, 86 dvořáků-hoferů, 163 komorníků, 63 ostatních, v ostatních osadách zase 330 sedláků, 32 dvořáků-hoferů, 155 komorníků a 41 ostatních; tedy dohromady na Oravě ve 1316 domech přebývalo *nejvíce sedláků* (776, tj. *téměř 60 %*). (7. s. 32—36; 19.)

II — Zeměpisná pojmenování v tzv. valašských dědinách

Sídelní zeměpis vedle rozboru půdorysů obcí a katastrů přihlíží také k zeměpisným pojmenováním (*ZP*); jimi rozumím veškeré názvosloví či jmenosloví úřední a lidové. Zeměpisné pojmenování se vnitřní specializací stává pojmem v užším smyslu jen pro velké celky orografické a hydrografické, jelikož se od nich oddělují tu úřední místní jména (*MJ*) a onde lidové pomístní

názvy (PN) jakožto názvy tratí a jiných drobných poloh v okolí dědin. Všechny ty názvy a jména nám skýtají pomoc k bližšímu poznání jednak samotných sídel, jednak obyvatelů, kteří pojmenování tradovali. Lid pojmenovával své vřkoly vždy převážně realisticky, z obecného popisu země, přírodního prostředí, lidské práce, bydlení a ostatního života i podle osobních jmen. Proto jsou tato pojmenování schopna zpětně dokumentovat kulturní, jazykovou i národní příslušnost svých původců a uživatelů. V soustředění na valašskou otázku sledujeme všechna pojmenování vyskytující se v Karpatech obývaných Valachy; regionální vymezení nelze provést přesněji, historicky jsem se snažil vytěžit především původní prameny, počínajíc urbáři (2.) a pozemkovými knihami.

Studium karpatského názvosloví bezděčně prokázalo úzké splývání s názvoslovím českým. Úsporné důvody nedovolují specifikovat z Karpat celé stovky společných jmen slovensko-českých, odvozených z horopisu, vodopisu, polohopisu, popisu složení půdy, z botaniky včetně porostů, ze zoologie, ze jmen křestních, osobních a rodových. Přesvědčivě dokumentují tuto jednotu třemi doklady o nejznámějších městech českých (příslušnost do okresů je podávána podle stavu r. 1964; viz lit. 4.):

A. — PRAHA apod. Slovanské názvy obecně známé, ale přesto leckdy ještě se pochybuje a kolísá ve správném výkladu názvu i jména od *vyprahlé* polohy či půdy. V Karpatech je doložen PN P r a h a pro prostou polohu pod oravským zámekem, nad močiarem, zapsáno „V Praziech“ r. 1625 (19. II. s. 159, 231); také u Dolní Lehotky, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 „V Praze“ (19. II. s. 160). MJ P r a h a, okr. Lučenec, i P r a z n o v, okr. Považská Bystrica, a P r a z n o v c e, okr. Topoľčany; a ovšem hlavní město P r a h a a v Polsku P r a g a u Varšavy. — Vzdáleného významu je PN P r a š n i c e, hole na Likavsku, z r. 1632 (19. II. s. 152).

B. — PLZEŇ, PLŽEČNICE apod. Slovanská jména s různými výklady. PN P l ž e č n i c e, hole u Vavrečky, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 156), P l š e t n i c a, les u Oravské Polhory, okr. Dolný Kubín, U p l z n ě, poloha u oravského dvora „až pod stodolu proti Uplzni“ (19. II. s. 230). Viz české jméno P l z e ň, P l z e n e c i jiné podoby. Profous (20. III. s. 381—384) cituje také polské P i l z n o na levém břehu Visloky u Tarnova, Ertl spojoval s P l i s n na Chebsku. Kůst vykládal jméno od oplzeň ve významu sesutého kusu půdy, což Profous odmítá, protože v okolí Plzně k žádnému sesuvu půdy nedocházelo a slovo samo ve staroruštině nebývalo; odmítá výklad také od *plzké* půdy, od slova *plzký* ve smyslu úrodný, odmítá i Hájkův výklad od *plžů* a považuje za základ MJ Plzeň jakési osobní jméno, arci nedoložitelné. Dodávám ještě PN P l i š e ň s k o v nynějším Sasku, a za správný považují výklad — díky dokladům právě z Karpat — z výskytu *plžů* (jak již správně vyložil Hájek).

C. — DUB, PARDUBICE. Slovanské jméno, lat. *Quercus*. MJ D u b o v á na Oravě z r. 1323 a 1351, S e d l i a c k a D u b o v á, okr. Dolný Kubín, z r. 1420 i 1625 (19. II. s. 175) a V a l a s k á D u b o v á, sídlo valašského vojvody, okr. Ružomberok, z r. 1625 (19. II. s. 224), další D u b o v á, okr. Martin, D u b k o v á, okr. Považská Bystrica, D u b o v e c u Skočova na polském Těšínsku; též MJ Z á d u b n i e, okr. Žilina, z r. 1658 (19. II. s. 293). Sem patří přiřadit ojedinelý PN U p á r u d u b ů, „u pore dembův“, poloha u Albrechtic, okr. Karviná; připomíná české MJ P a r d u b i c e, třebaže takovou etymologii jako lidovou odmítá Profous (20. III. s. 321—322) a vykládá jméno Pardubic zase poosobně (podle mého mínění chybně) od osobního jména Porydub. Viz též

hojná MJ Dub, Dubé, Dubové apod. na celém státním území československém.

Pro naši ústřední otázku etnického původu Valachů v československých Karpatech shrnují rozbory ZP s MJ a PN do skupin, které jsou nejbližší životu Valachů; jsou očíslovány průběžně 1—50, s odkazy na příbuzná jména míst zvláště v Československu (4.).*) Vymezený rozsah studie nedovoluje publikovat všech 300 zpracoavných pojmenování z valašských oblastí. Právě naprostá převaha názvů a jmen shodných s ostatními oblastmi československými utvrzuje v přesvědčení o jednotě tzv. valašských osad s československým prostředím tak, až by se jejich opakování mohlo zdát nadbytečným. Těch 50 pojmenování, která následují, jsou specifickými nejvíce pro slovensko-slezsko-moravské Karpaty a tím tedy nejbliže k charakteristice zdejšího valašství v jeho slovenskočeské povaze, podstatě i původu.

a) **Porosty a odlesňování.** Hojně ZP vyjadřuje souhrnně porosty vůbec a práce spojené s odlesňováním, s kultivací půdy lesní na zemědělskou, s pastevectvím. PN jsou odvozeny nejčastěji z apelativ podstatných, popřípadě přídavných. V oblastech mladého osídlení karpatského jsou nápadnými MJ kolonizační, slovenská nebo česká (dialektu slezského nebo moravského). Pomíjíme názvy Bor, Les, Háj (Goj), Luh (Lenk), Trnov, Polom, Zelený, Černý, Paseky, Křivoklát, Horelisko, Pilsko, Nový a jejich odvozeniny.

1. SIHEL. Svěrázná slovenské jméno pro *mladý smrkový nebo jedlový porost* (11. s. 226). MJ Sihelné, okr. Dolný Kubín, z r. 1625, valašská dědina (19. II. s. 227). Viz též MJ Sihla, okr. Banská Bystrica. Svěrázná slovenská MJ.

2. HABOVINA, CHABOVINA. Svěrázná slovenské názvy *chrastí* (11. s. 94). MJ Habovka, valašská dědina, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 214 „Habuovka“). Svěrázná slovenské jméno.

3. DRVISKO. Slovenské jméno obecného významu. PN V drvisku, poloha pod oravským zámkem, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 231). Do MJ tento název nevešel (leďa MJ Drvalovice, okr. Blansko).

4. BRVNIŠTE. Slovenské jméno obecného významu. MJ Brvnište, okr. Považská Bystrica, z r. 1592 (19. I. s. 455). Svěrázná slovenské MJ; z českých jsou nejbližšími MJ Břevniště, Břevnice, Břevnov apod.

5. ZÁRUBEK (česky), ROMBANISKO (slezsky), PORUBA (typicky karpatsky) a odvozeniny. Slovanské názvy obecného významu. ZP Zárubná, vrch (11. s. 265). PN Zarubek, poloha u Jablunkova, okr. Frýdek-Místek, z let 1692 a 1755 (2.), Rombaniska, poloha u Mostů u Jablunkova, okr. Frýdek-Místek, z r. 1755 (2.). MJ Poruba, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 180), i v dalších okresech slovenských a moravských; podobně MJ Porúbka, okr. Žilina, Bardejov, Humenné, Michalovce, Liptovská Porúbka, okr. Liptovský Mikuláš.

6. KLUČKA. Slovenské jméno obecného významu. PN Klučka, hole u Jasenice, okr. Považská Bystrica, z r. 1625 (19. II. s. 156), Zakuč, poloha pod oravským zámkem, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 230). Klučovka, výrobiska (tzn. z lesní půdy vyplněné pozemky) u Rakové, okr. Čadca, z r. 1658 (19. II. s. 303). Viz též MJ Klučky, okr. Česká Lípa, Klučno, okr. Mělník, Klúčové, okr. Trenčín, apod.

7. PARÍŽOVCE. Svěrázný slovenský název místa s *pařezy*. MJ Parížovce, okr. Liptovský Mikuláš, z r. 1625 (19. II. s. 132, 140). Jedinečný slovenský název; leďa bychom srovnávali s českými MJ Pařezi, Pařezovice apod.

8. KORŇA. Slovenský název pro místa s lesní *korou*. ZP Korňa, levý přítok Kysuce. MJ Korna Lipa, zaniklá ves u Drnavy, okr. Rožňava, z r. 1570 (19. I. s. 252), též MJ Korňa, okr. Čadca, Kornica, okr. Čadca. Viz též MJ Kornó, okr. Beroun, Korolupy, okr. Znojmo, i Kralupy n. Vlt. a jinde.

9. ČRCHLO. Slovenský název *oloupaného lesního dřeva* (11. s. 77). PN Črchlo je rozšířen v celých slovenských Karpatech. Svěrázný slovenský název, do MJ nevešel.

*) Následující (druhý) výběr lokalit 1.—50. byl vybrán z hlediska ústřední otázky, tj. etnické příslušnosti osadníků, vystopovávané zde z názvů osad a poloh u nich; tedy z řeči nejmístnějšího lidu a proto — doufám — přesvědčivě.

10. HRČE. Slovenský název *třísek z lesních stromů*. MJ Hrčava, okr. Frýdek-Místek, založená počátkem XVIII. století. — Nejisto, zda k tomu patří též MJ Dolný a Horný Hričov, okr. Žilina, z r. 1592 (19. I. s. 468, 469), jakož i stejnojmenná dvoj-osada, jinak zvaná Dolná a Horná Revúca, nyní osada obce Liptovské Revúce, okr. Liptovský Mikuláš, z r. 1625 (19. II. s. 148).

11. POŽEHOV. Slovenský název pro místo s *požehnutým* povrchem, porostem. PN První a Druhý Požehov, hole u Kňažie a Medzibrodie, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 158). — Významově sem patří také ZP Velká Palenica, vrch 1226 m n. m. v Tatrách.

12. MILIŘSKO. Svérázný slezský název pro místo lesních *milířů*. PN Miliřsko, Meleřská, loučka u Oldřichovic, okr. Frýdek-Místek, z let 1621, 1692, 1755 (2.). Do MJ tato podoba nevešla; viz též MJ Miliřsko, okr. Děčín, a troje Milíře.

Pokud jde o barvy, vyskytuje se červená v názvu a jménu Krásná Hôrka. Celkem jsou v této první skupině pojmenování běžného významu slovanského a slovenského; některé tvary úřední a lidové jsou rozporné.

b) **Pastevectví**, charakteristické pro Karpaty, se vrylo nejvíce do PN, výjimečně také do MJ, počínajíc od lovectví až po valašské stavbičky. Pomíjím Stav, Pastviny, Louky, Senica, Stoh, Ohrada apod. a vyzdvihují jen některá pojmenování blíže životu valašských pastevců. O slovanském původu takových jmen nemůže být pochyby.

13. VRŠE. Slovanský název obecného významu. MJ Vršatec, hrad ve Vršatském Podhradí, okr. Ilava, z r. 1683 (19. II. s. 336). Viz též MJ Vršce, okr. Jičín, Vršany, okr. Most; a pravděpodobně sem patří i několikéré Vršovice v Čechách a ve Slezsku.

14. PŘÍSLOP. Svérázný slovenský název pro místa *pri slopu* neboli při napajedlu pro ovce; srovnaj se středočeským výrazem *slup*, na slupí. Profous (20. III. s. 483) vykládá české jméno Příslop jako horské sedlo na Oravsku, vysoké sedlo mezi dvěma horami, past na zvět, vysoká příkrá stráň. PN Na prislopie, louky u Dolní Lehotky, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 160; 11. s. 216); Příslop, Příslob, louky u Gut, Smilovic, okr. Frýdek-Místek, z r. 1692 a 1755 (2.) MJ Příslop, okr. Humenné. Zmíněné české MJ Příslop, okr. Prachatice, je zde ojedinelé.

15. KOŠAŘISKA apod. Slezsko-slovenský název pro ohrady na valašský dobytek. ZP Košarová, polsky Koszarawa, pravý přítok Soły, přítoku horní Visly, v polských Beskydech. MJ Košariska, okr. Frýdek-Místek, v druhé polovině XVII. století (6. s. 33); Košariská, okr. Čadca, Senica, Košarovce, okr. Humenné. Svérázný valašský název a jméno.

16. SALAŠ. Slovensko-valašský název obecného významu. Častý PN v celých Karpatěch; též skupina domů v Jablonce, polská Orava (11. s. 224). Viz též MJ Salaš, okr. Gottwaldov, Uherské Hradiště. Svérázně valašské pojmenování.

Časté jsou PN *Valašské* nebo *Horní* louky; patří připomenout názvy *valašských* valchoven, například pod oravským zámkem (19. II. s. 159), i MJ *Střížná* Lhota na Těšínsku, z r. 1755 (2.), neboť v ní bývaly stříhány valašské ovce. Ze starší nebo i mladší doby pocházejí MJ Valaská, okr. Brezno, Valaská Belá, okr. Ilava, Valaská Dubová, okr. Ružomberok, Valašská Bystřice, okr. Valašské Meziříčí, Valašská Polanka, okr. Vsetín, Valašská Senice, okr. Valašské Klobouky, Valašské Klobouky, okr. v místě, Valašské Meziříčí, okr. v místě, Valašské Příkazy, okr. Valašské Klobouky.

c) **Zemědělství**. Nejběžnější hospodářská činnost se zrcadlí v ZP a zvláště v PN a v MJ všech dob a všeho druhu; některé mají háv svérázně slovenský nebo slezský. Vystihují povahu zemědělských pozemků orných i planých, ukázky ze zemědělské práce. Vztahují se na osady ryze zemědělské i na ty, v nichž žili Valaši, ale v malé menšině. Pomíjím Kopaniny, Rovné, Široké, různá Pole, Kratiny, Okrouhlice, Prostřední, Klín, Roh, Koty, Vínohrady atd. jako jména obecně známá.

17. ÚHOR, ÚHORNÁ apod. Slovanské názvy obecného významu. MJ Úhorná, okr. Spišská Nová Ves, z r. 1570 (19. I. s. 249). — Podobné MJ Uhorské, okr. Lučenec, je možno vykládat podobně z apelativa *úhor*, jednak ve významu *uherské* příslušnosti. Též české MJ *Úherce* patří vykládat spíše od slova úhor.

18. ZRNOVEC. Slovenský název obecného významu pro místo se *zrnem*. PN Pod zrnovcom, kopanice u Pruského, okr. Ilava, z r. 1683 (19. II. s. 365). Viz též MJ Zrnětín, okr. Svitavy, jinak ojedinělé jméno.

19. LENOVIŠKO. Slovenský název místa se *lnem*. PN Lenovisko, poloha pod oravským zámekem, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 231). Do MJ nevešlo (leđa MJ Lenka, okr. Rimavská Sobota).

20. CHLEVNICE. Slovenský název obecného významu pro místo s *chlívny* (11. s. 105). MJ Chlevnice bylo přejmenováno na Chlebnice, valašská dědina, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 221). Prvotní jméno lze srovnávat jenom s jiným ojedinělým MJ Chlívce, okr. Náchod.

Vynechal jsem ještě další názvy zcela obecné, kupř. lazy nebo zahrada a chmeliarna pod oravským zámekem (19. II. s. 159). Zemědělsko-selská povaha byla zdůrazněna i v některých MJ: Sedliacka Dubová, okr. Dolný Kubín, Zemianska Dedina, okr. Trstená, Zemianska Závada, okr. Považská Bystrica, Zemianske Kostolany, okr. Prievidza, Zemiansky Kvašov, okr. Považská Bystrica.

d) **Zeměměřičtví** tvoří malou, ale významnou skupinu nejvíce PN, z nichž jenom některé přešly také do MJ. Jsou to svérázná pojmenování slovensko-karpatská, odraz vývoje geodézie a vůbec úprav půdy na československém území; ale leckde jenom náhodná lidová pojmenování. Pomíjím jenom Hraníčné, Lán, Humna a Úvratec.

21. PŘEDMĚR, PREDMIER. Slovenské názvy míst *předměřených*. PN Predmier, vyrubisko u Podvysoké, okr. Čadca, z r. 1658 (19. II. s. 303), též okr. Žilina. Také Předmíř, okr. Strakonice, dvoje Předměřice v Čechách.

22. HONCE. Zdrobnělina slovenského názvu obecného významu pro část lánu, danou *pohonem* potahu v rádlu a pluhu. MJ Honce, dříve Genč, okr. Rožňava, z r. 1570 (19. I. s. 255). Ojedinělé MJ (neboť sotva k tomu patří přiřadit např. MJ Honice, okr. Kladno, Honětice, okr. Kroměříž).

23. ČERTĚŽ, CER, ZOR. Slovenské názvy částí půdy, obvykle lánu, jako hony (11. s. 74). Rozšířeno v celých Karpatech, také podobami *dcer*, *čertaž* apod. Jako apellativum se píše např. u městečka Pruského, panství Vršatec, z r. 1683, u jednotlivých usedlíků „mnohem menší zor má“ (19. II. s. 382) v naznačeném smyslu honu nebo i lánu. Podobně ve Slezsku. Viz též MJ Čertižné, okr. Humenné. Svérázný slovenský i ukrajinský název.

24. HLDOŠ. Slovenský název *hold* ve významu dílu půdy, jitra (11. s. 102). PN i MJ Hldošín, záhy i nyní (nesprávně) Hodošín jako skupina domů v Zemianské Dedině, okr. Dolný Kubín, u stejnojmenného potoka (11. s. 26–27).

25. DÍL (česky), DIOL (slezsky), DIEI (slovensky), s odvozeninami. Slovanská jména obecného významu PN Diei, častý název valašských i nevalašských pozemků (11. s. 80); Dial, Diol, louky v horách u Hrádku, okr. Frýdek-Místek, z let 1577 (7. s. 133) a 1692 (2.), Na dílcu, poloha u Návsí, okr. Frýdek-Místek, z r. 1692 (2.), Pod dílčím, poloha u Lomné, okr. Frýdek-Místek, z r. 1755 (2.), Dílovy, polohy u Skočova na polském Těšínsku. Viz též MJ Diei, okr. Lučenec, České Díly, okr. Domažlice, a Dílce, okr. Jičín.

26. DVĚ TŘETINY. Slovanské číslovky obecného významu. PN „holie dve, Dva Držetiny rečene“ u Hruštína, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 156); Držatín, název horského komplexu mezi Hruštínem a Zákamenným (11. s. 83); též Poldržatín pro tuto polanu považuje Kavuljak za správný název, třebaže „v slovenčine je nezvyklé“ (tamže). Nenalezl jsem jiného názvu nebo jména, tvořeného z těchto číslic, leđa MJ Tretí Hámor, okr. Spišská Nová Ves, a MJ Tři Dvory, okr. Olomouc, Kolín; případně další.

K této velice zajímavé skupině by bylo možno přiřazovat hojně předložkové PN Za humny, Na úvratí, Pod úhorem, zvláště v lánových vesnicích pod horami. Vyskytují se příbuzné názvy jako Chotarne, louka na Likavsku, z r. 1625 (19. II. s. 151).

e) **Sídla** nesou jména typická a charakteristická; vysvětlujeme je obvykle z obecných slov a ze svérázných jmen slezsko-slovenských. Většinou to jsou MJ rozšířená v celém státě i v zahraničí slovenském. Proto pomíjím kupř. Studna, Most, Přeběhlá, Valy, Hrad, Ostražica, Chyšky, Pokryváč, Čadca, a upozorňuji na jména jen výrazně slovenská a slezská.

27. CHOČ, POCHODITÁ, OCHODNICA apod. Slovanské názvy obecného významu podle *chůze*, chození, nejvíce po horách. PN Choč, vrch na Oravě, z r. 1314 („Choch“, 11. s. 25), i hole u Valaské Dubové, okr. Ružomberok, z r. 1625 (19. II. s. 158). MJ Ochodnica, valašská dědina, okr. Čadca, z r. 1658 (19. II. s. 197; 11. s. 216). PN Pochoditá, hora ve Slezských Beskydech, z r. 1755 (7. s. 46 a 72). — Významově sem lze přiřadit také MJ Stupné, okr. Považská Bystrica, z r. 1592 (19. I. s. 453). — Viz též MJ Ochoz v Českých zemích.

28. PUCOV (slovensky), PUNCOV (slezsky). Slovanské názvy podle zemské *putí*, tj. cesty či chodníku při vodním toku (11. s. 27, 217). PN Pucov, potok okr. Dolný Kubín, z r. 1355. Podle něho MJ Pucov, valašská dědina, okr. Dolný Kubín, z první poloviny XVI. století (11. s. 216); též v okr. Třebíč. MJ Puncov, polské Těšinsko, z r. 1577 (7. s. 124); opravují vlastní výklad z osobního jména (6. s. 15).

29. ROŽNOV. Slovanské jméno zapomenutého obecného významu, jež „mohlo znamenat rožnový dvůr, tj. dvůr oběhnaný kolovým plotem [*rozen* — špičatý kůl], tedy podobně chráněné místo jako *Týn*“ (20. V. s. 265; dříve, III. s. 605–606 bylo toto MJ vykládáno jen z osobního jména Rožeň nebo dokonce z němčiny). MJ Rožnov pod Radhoštěm, okr. Vsetín, sídlo valašského vojvody r. 1561, 1564. Viz též MJ Rožnov, okr. Jindřichův Hradec, České Budějovice, Náchod, Rožnava, okr. v místě; a další odvozeniny.

30. BUDÍN, BUDATÍN apod. Slovanské názvy obecného významu. PN Budín, vrchol Oravské Magury, 1220 m n. m., na němž louky a budovy pro ovce (11. s. 62); Na budinie, louky u Dolní Lehote, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 160). MJ Budatín, nyní část města Žiliny, okr. Žilina, z r. 1658 (19. II. s. 280 „Budethin“, s. 301). Viz MJ Budiná, okr. Lučenec, Budince, okr. Trebišov, Budínek, okr. Příbram, Budín, okr. Příbram, Hradec Králové; i v zahraničí například část Budapešti Budín. Atd.

31. JISTEBNÁ, ISTEbnÍK, CHALUPA apod. Slovanské názvy obecného významu, především podle obytných *jizeb*, *chalup* (7. s. 43); Profous (20. II. s. 165) odmítá výklad MJ Jistebnice od potoka tekoucího mezi *jistbami* ve významu mostních pilířů, ale vykládá je od jisteb ve smyslu bašt na čepy u rybníků, takže jistebníkem byl zván baštýř čili hlídač rybníků. MJ jistebná, polské Těšinsko, z r. 1621 (8. s. 147 „Gistebna“), Istebné, okr. Dolný Kubín, z r. 1444 (11. s. 31 „Istebna“, s. 110), Istebník, okr. Trenčín. Viz též MJ Jistebník, Jistebnice apod. v Českých zemích. — PN Nad chalupu, poloha v Oldřichovicích, z r. 1755 (2.). Viz též MJ Chalupy, Chaloupky jenom v Čechách.

32. KLOBUČNA. Svérázný slovenský název pravděpodobně pro místo pokryté jakoby *kloboukem*, obydlená, nebo přímo podle (valašských) klobouků. PN Klobučna, hole u Vaňovky, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 156). Profous (20. II. s. 247) připouští podobné názvy také pro vrchy (již r. 995). Viz též MJ Kloboučky, okr. Vyskov, Klobouky, okr. Břeclav, Klobuky, okr. Kladno, Klobušice, okr. Považská Bystrica.

33. POVINÁ. Slovenské ojedinělé jméno významu méně jasného, snad byla osada *povinna* nějakými feudálními službami (ve srovnání s jinými dědinami; vylučují souvislost s pěstováním vinné révy). MJ Povina, okr. Čadca, výslovně valašská dědina, z r. 1625 (19. II. s. 300).

34. ZÁZRIVÁ. Ojedinělé slovenské jméno, ale málo jasného významu: Snad je významově blízké *zázrietím*, tj. zahleděním, českým MJ Hleď sebe, Hoře hledy apod., protože osadníci hleděli, *zřeli* k okolí. MJ Zázrivá, valašská dědina, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 225).

35. NESLUŠA. Ojedinělé slovenské jméno s málo jasným významem; od slovesa *neslyšet* nebo *neslušet*? Srovnej s PN Hluchová, řeka u Bystřice, okr. Frýdek-Místek, z r. 1577 (7. s. 132). MJ Nesluša, okr. Čadca, sídlo valašského vojvody r. 1593; též valašská dědina, z r. 1625 (19. II. s. 296).

36. PRIBIŠ. Svérázně slovenské jméno pro *přistěhovce* (11. s. 215). MJ Pribiš, valašská dědina, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 221); odvozené MJ Pribišská, okr. Dolný Kubín. Ojedinělé slovenské MJ.

Na středověkou kolonizaci Oravy a karpatských oblastí ukazuje známé jméno z té doby, Lhota. Tu se jmenuje MJ Lehotka již r. 1420 (11. s. 29), Malá Lehota, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 (19. II. s. 160); Žilinská Lehota, okr. Žilina-okolie, z r. 1592 (19. I. s. 476 „Lehotka“); Budatínská Lehota, okr. Kysucké Nové Mesto, z r. 1658 (19. II. s. 301); Komorní Lehotka, sídlo vojvody, okr. Frýdek-Místek, z r. 1577 (7. s. 122); Horní Lhoty, sídlo vojvody, okr. Frýdek-Místek; Čierna Lehota, okr. Rožnava, z r. 1570 (19. I. s. 353 „Lehotka“). Viz také Be-

ňova Lehota, okr. Dolný Kubín (11. s. 141), Lehotka, okr. Lučenec, Nová Baňa, Lehota, okr. Nitra, Lehotská, okr. Dolný Kubín, a další, — nejvíce však přece v Čechách.

f) **Osadníci** jako celek i jednotlivě dali vznik některým PN a MJ, takže tato skupinka navazuje přímo na předešlou. Jsou to pojmenování vždy realistická, jen výjimečně abstraktní až symbolická. Pomíjí málo typická jména jako Purkrabinec, Bubenské, Rybáři, Dědova, Závist, Veselá apod.

37. KŇAZIA. Svěrazný slovensko-valašský název podle titulu valašského předáka-vojvody, zvaného ještě v XVII. století *boženikem*. MJ Kňazia, valašská dědina, z r. 1345 (11. s. 26 „Kenez“, dále s. 123; 19. II. s. 219 „Knežia“ r. 1625). Též MJ Kňazova Lehota, okr. Žilina, z r. 1625 (19. II. s. 250), nyní sloučena s Lietavskou Svinnou, okr. Žilina. Viz též MJ Kněž, Kněžice, Kněžpole apod. v Čechách a na Moravě (tu ovšem kněze ve významu duchovního).

38. KRALOVANY apod. Slovenský název místa s obyvateli buď *královskými* (poddanými pana krále), anebo *Kraťovými* (tj. podle příjmení osadního předáka apod.). MJ Kralovane, nyní Kralovany, okr. Dolný Kubín, z r. 1420 (11. s. 29, 125) a z r. 1625 (19. II. s. 183). Též MJ Kralovianky, okr. Dunajská Streda, dále Kráľovce, jakož také v Českých zemích četná MJ Kráľovice apod.

39. KOLÁROVICE, KOLÁRY. Slovenské názvy míst s *koláři*. MJ Kolárovice, okr. Bytča, z r. 1592 (19. I. s. 462), Koláry, okr. Lučenec (zatímco MJ Kolárovo, okr. Komárno, je zcela nové a jasně poosobní).

40. KOVÁLY apod. Slovanské názvy obecného významu podle *kovalů* neboli kovářů. MJ Kovály, nyní Kovále, polské Těšínsko, založeny r. 1645; Kováči, nyní Kováčová, okr. Rožňava, z r. 1570 (19. I. s. 253), též v okr. Zvolen. Viz též MJ Kovač, okr. Jičín, Kováčovce, okr. Lučenec, a odvozeniny porůznu na celém československém území.

Možno dodat MJ Komorovice u Bílska na polském Těšínsku; patřily těšínské komoře. Poměrně málo sourodá skupina, neboť právě tak málo sourodé bývalo obyvatelstvo v různých podmínkách práce a vůbec života v Karpatech.

g) **Osobnosti** historicky známé vtiskly svá jména do MJ poměrně vzácně (ve srovnání s Českými zeměmi); proto takové doklady zdůrazňuji v samostatné skupině. Pocházejí ovšem až z novověku, jsou slovanská nebo poslovanštěna a vztahují se k valašským osadám přímo.

41. ERDŮDY. Predikát maďarského šlechtického rodu. Dal základ MJ Erdútka, nyní Oravská Lesná, okr. Dolný Kubín; vznikla v první polovině XVIII. století (11. s. 88).

42. PRAŽMA. Predikát slezského šlechtického rodu, Jana hraběte z *Pražmy*. Podle tohoto zakladatele bylo pojmenováno i Pražmo, okr. Frýdek-Místek, z r. 1777.

43. THURZA. Predikát maďarského šlechtického rodu, jmenovitě Jiřího hraběte *Thurzy*. Podle něho jako zakladatele pojmenována Turzovka, okr. Čadca, založená r. 1598 (19. I. s. 467—468 pozn. r).

44. ROSINA — HROZENKOV. Původně Nová Ves, okr. Vsetín, byla od r. 1649 přejmenována od Mikuláše Pázmánya podle osobního jména jeho ženy *Rosiny* na Rozinka. Z toho pak záhy bylo tvořeno jméno Rozinkov a ještě před r. 1700 dovořeno Hrozenkov, nyní Nový Hrozenkov.

45. GOC — GECEL. Původně snad osobní jméno prvního šoltýse, jinde zvaného fojt (tzn. feudální předák osady). Přeneseno do MJ Geceľova Ves, lidově Gaceľ, okr. Dolný Kubín, nyní osada v Porubě, z r. 1420 (11. s. 29, 91). Viz též MJ Geča, okr. Košice, Gočovo, okr. Rožňava, z r. 1570 (19. I. s. 259).

46. HARKABÚZ. Původně příjmení prvního šoltýse fojta Bartoloměje *Harkabúze*. Podle něho MJ Harkabúz, valašská dědina, polské Oravsko, z r. 1597 (11. s. 99) a z r. 1625 (19. II. s. 206 „Oravka pod Harkabuzom“), nyní Harkobúz.

47. HLAD nebo CHLAD. Nejasné příjmení prvního šoltýse *Hlada* nebo *Chlada*. Čteme je v MJ Hladovka, valašská dědina, první zvaná Jelešná, okr. Dolný Kubín, z r. 1625 („Jelešna jinačej Hladuovka rečena“; 11. s. 100).

48. KULICH. Původně příjmení prvního šoltýse Gašpara *Kulich*. Vrylo se do MJ Kulich, původního jména osady Orávky, z r. 1625, valašská dědina (19. II. s. 204 „Oravka pod Kulichom“; 11. s. 139).

49. VLČEK — PODVLK. Původně příjmení prvního šoltýse Felixe *Vlčka*. Po něm MJ Vlček, polská Orava, z r. 1585, valašská dědina, z r. 1625 (19. II. s. 203 „Oravka

pod Vilčkom“), zvaná také Orávka pod Vilčkom; což se ustálilo koncem XVIII. století v novou podobu Podvlk.

50. KAŠPÁREK — KAŠPÁRKOVICE. Příjmení prvního fojta Tomáše *Kašpárka*, původem z Dolní Suché, dalo základ MJ nově založené osady Kašpárkovice, okr. Karviná, z r. 1788 (6. s. 17).

Skupinka je zajímavá nejen jmény historicky známých osobností šlechtických a fojtských, ale také doklady o rozmanitém tvoření MJ; právě tím může retroaktivně přispět k zjišťování způsobů tvorby jmen již středověkých.

Závěr

I. — Karpatské polohy slovenské skýtaly specifické podmínky pro opožďující se dosídlování. Zalidnění tu dlouho zůstávalo řídkým, třebaže pohorské obyvatelstvo zdatně populovalo, ale přitom se hojně stěhovalo do nížin, do tzv. Dolní země. V polohách nad 500 m n. m. se nerozvinula obvyklá výstavba měst, tu vznikala jenom městečka (Dolný Kubín, Liptovský Mikuláš). Proti tomu v sousedních moravských nížinách mohla být zakládána dokonce hrazená města (např. Valašské Meziříčí), určitě kolem pravidelných náměstí (např. Valašské Klobouky), a také vesnice byly vyměřovány pravidelně (např. Valašská Bystřice).

II. — Ve slezských a západoslovenských Karpatech se dospělo k výstavbě několika pravidelných měst (Frýdek, Svätý Martin aj.) a několika typicky karpatských městeček (Púchov, Turzovka, Turany, Slovenské Pravno, Trstená, Tvrdošín, Veličná), některá vznikala ještě na počátku XVII. století; za feudalismu se vyvíjela jen zvolna. Pravidelně do lánů byly vyměřovány také zemědělské osady beskydské, počínajíc od nížin již ve středověku, ještě v XVIII. století (za tzv. raabizace). Nejpravidelnější osady okrouhlicového typu se objevily jenom v nejúrodnějších polohách pod Beskydami, např. staré Hradiště a novější Pražmo a přechodné Smilovice (vše na slezském Těšínsku).

III. — Ve slovenských Karpatech se vyskytuje lánových vsí nejvíce řadových, podle horských cest vodních a suchých. Např. dvouřadá bývaly u Těšina Lhotka, u Jablunkova Písečná, na Slovensku Zárvivá, Oščadnica, Maríková a jednořadá dědiny Raková, Budatínská Lehota, Revišné, Mokrad, Zaskalie aj. Výslovně také sedm nejstarších valašských dědin na Oravě bývaly pravidelně vyměřené osady o jedné řadě bydlíšť a polí: Kňazia, oboje Bziny, Dolní a Horní Medzibrod, Sedliacka Dubová, Malý a Velký Bysterec — valašskými v nich bývaly jenom okrajové přístavby vesnické a příplaňky lesní (vyrobiska).

IV. — Valašskými bylo by možno nazývat jen osady položené v nejvyšších horách, jejichž stavení byla rozestavěna porůznu. Kupříkladu na nejvalaštější Oravě to byly Valaská Dubová, Ústie nad Priehradou; na Jablunkovsku Mosty u Jablukova a Lomná. Podobně nevyměřovanými osadami bývaly různé shluky, jako právě na Oravě Zubrohlava, Pochoditá, Príslop; k tomu patří také původně ryze valašské Salaša a Chlebnice-Chlebnice, jež nověji narostly v osady. Ale ani v nich, jako v jiných karpatských dědinách, Valaši nikdy nebývali početně výraznou skupinou, nýbrž menšinou v selských, zemědělských osadách.

V. — I jména těchto tzv. valašských dědin oravských jsou výrazně slovenská: Podle kňaze-vojvody (Kňazia), podle přírodní polohy u vody (Bysterec, Medzibrodie, Ústie), podle přírodních porostů (Bzina, Dubová

Valaská i Sedliacka), tedy slovensky a slovansky. Stejně tak valašské osady beskydské, založené v XVI. a XVII. století, dostaly jména zřetelně česká resp. slezská a moravská: Podle krabatého povrchu (Karpetná), podle vodních toků (Řeka, Visla, Tyra, Bělá, Lomná), podle přírodních porostů (Javořinka), podle zvířeny (Bocanovice, Koňakov) a podle lidových staveb (Jistebná, Košařiska).

VI. — Ani ostatní dědiny údajně valašské nenesou cizí jména. Jako typické příklady slouží dvacet vsí, v nichž sídlívali valaští vojvodové od XVI. do XVIII. století. Mají jména obecně slovanská (Dubková, Komorní Lhotka, Kozlovice, Lednice, Raškovice, Rovné, Rožnov, Tižina) a slovenská (Dluhé Pole, Kňazňa, Maríková, Nesluša, Papradno, Rimanovice, Strečno, Terchová, Vyšné Lhoty); za svérázná je možno označit jako jména moravská MJ Hovězí a Tylovice a jako jména slezská MJ Jablunkov, příbuzné oravské Jablonce. Třebaže si nejsme jisti výkladem apelativního významu některých z těchto jmen, víme určitě o jejich původu ze společného slovanského jazyka. Všechna ta MJ se dobře shodují s ostatní nomenklaturou našich Karpat.

VII. — Svéráz slovenských dědin valašských vyniká ve srovnání mezi karpatskými a českými vesnicemi: Na Slovensku nenalzáme dědiny, které by měly pevný půdorys kupříkladu řadově okrouhlicový (jaký má Lipnice u Plzně), tím méně ryze okrouhlicový (jaký má Štítov u Plzně, Jíloví u Velkého Meziříčí). V Karpatech nenalzáme osady se čtyřhrannými návsemi (jaké mají Ůherce u Plzně, Blatec u Olomouce). — Proto chápeme, proč ani typická městečka karpatská nevyspěla nad ulicové sestavy a proč pod Karpaty nevznikla historická města.

VIII. — Vskutku valašskými bývala jedině pastvíska, košáry, ojedinele chlévy a salaše. Nebylo valašských dědin v plném smyslu toho adjektiva. I osady zvané valašskými bývaly především rolnicko zemědělské, výslovně selské; a pokud v nich dleli též Valaši, byli to jenom přidružení pastevců, obývajících vesnice nikoliv v jejich původních jádrech, nýbrž jenom v jejich přístavbách, ne-li jen přechodně přes zimu, kdy vlastně do jisté míry ani nevalašili, nýbrž zpracovávali kůže, vlnu a dříví. Konali služby jako ostatní vesničtí poddaní. Proto ani v rozdělení půdy u těchto dědin — ať pravidelných nebo nevyměřovaných — nelze nalézt známky specifického valašství, nýbrž pokročilosti nebo zaostalosti zemědělství horského a vysokohorského.

IX. — Etnické složení obyvatelstva ve všech karpatských oblastech kdysi nejvalaštějších bývalo od začátku i v dalším rozvoji výslovně slovenské, na západní straně slezské a moravské; nic neukazuje na stopy cizí, například rumunské. Kdybychom v sídelním zeměpise Karpat chtěli vysledovat — po nejmnocnějším činiteli přírodním, horském a vysokohorském — aspoň nějaké cizí vlivy, tu by šlo ukázat na vzdálené a proto zjednodušené souvislosti s emfyteutními řády jižními a západními, nikoli východními, a z obyvatelů jen ojedinele na Němce, Poláky, Ukrajince.

X. — Celkem zeměpis sídel historicky odpovídá na otázku rumunských a cizích vlivů v Karpatech hlavně západních naprosto záporně:

a) Ani jedinou osadu v československých Karpatech nezakládali, neosazovali, nezalidňovali Rumuni jako takoví — ani Valaši jakoby rumunští pastevcí.

b) Ani slovenští nebo jiní Valaši jako pastevcí nikdy neobývali tzv. valašské dědiny většinou či jinak významně.

Literatura

Původní prameny:

1. I. vojenské mapování na Slovensku v letech 1769, 1782—1784. Fotokopie v Geografickém ústavu ČSAV v Praze. O něm Kuchař K.: První vojenské a ekonomické mapování na Slovensku. *Geografický časopis*, 15/1, 1963. T ý ž: Mapové prameny ke geografii Československa. *Acta Universitatis Carolinae*. Praha 1967. Boguszak Fr. - Císař J.: Mapování a měření českých zemí od pol. 18. stol. do počátku 20. stol. Vývoj mapového zobrazení území Československé socialistické republiky, III. Praha 1961. — Děkuji panu *doc. dr. K. Kuchařovi* za umožnění studia fotokopií vzácného mapového a textového materiálu.
2. Urbáře těšínského komorního panství z let 1692 a 1755. Studovány r. 1938 v Šeršníkově muzeu v Polském Těšíně.
3. Katastrální mapy obcí na československém Těšínsku. Studovány r. 1938 u okresního soudu v Českém Těšíně.

Tištěné prameny:

4. Abecední seznam obcí a jejich částí s příslušnými dodávacími poštami v Československé socialistické republice 1964. Podle stavu ke dni 1. července 1964. Ústřední správa spojů, nakladatelství dopravy a spojů. Praha 1964.
5. Cranjala Dumitru: Rumunské vlivy v Karpatech se zvláštním zřetelem k moravskému Valašsku. V Praze 1938.
6. Davídek Václav: O názvech a jménech Těšínska. S rejstříkem jmen z urbářů z let 1577, 1621, 1692, 1755. *Minulost kraje*, 2. Oprava 1949.
7. Davídek Václav: Osídlení Těšínska Valachy. Studie podle urbářů panství z let 1577, 1621, 1692 a 1755. V Praze 1940.
8. Davídek Václav: Těšínsko zvláště Jablunkovsko za feudalismu. O společenských a hospodářských základech česko-slezsko-slovenské okrajiny. S urbářem těšínského knížetství z roku 1621. Praha 1951. (Cyklostylované.)
9. Davídek Václav: Valaši v Karpatech jako zeměpisný činitel ekonomický, nikoli etnický. *Přednáška* na X. jubilejním sjezdu Československé společnosti zeměpisné v Prešově 1965. (Rukopis.)
10. Chaloupecký Václav: Valaši na Slovensku. Praha 1947.
11. Kavuljak Andrej: Historický miestopis Oravy. Bratislava 1955.
12. Kavuljak Andrej: Valasi na Slovensku. *Sborník na počesť J. Škultétyho*. Turčiansky Sväty Martin 1933. (Výňatek z větší práce „Valašská otázka na Slovensku“.)
13. Král Jiří: Činnost československé sekce Komise slovanské pro výzkum salašnictví v Karpatech a na Balkáně za léta 1924—1948. *Slovenský národopis*, roč. 1961. Bratislava 1961.
14. Krandžalov Dimitr: Valaši na Moravě. Materiály, problémy, metody. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica*, 18, Historica V. Praha 1963. — Referát: *Časopis Slezského muzea*, série B, vědy historické, roč. XIV. 1965. 1, s. 88—90.
15. Macůrek Josef: Valaši na Těšínsku po 30leté válce (v 2. pol. 17. století). *Slezský sborník*, roč. 52. 1954. 1/2, s. 34—102 a 33 (mapa).
16. Macůrek Josef: Valašská kolonisace v západních Karpatech (do r. 1618/20). (K dějinám vztahů mezislovanských i slovansko-rumunských od konce 15. do počátku 17. století.) *Slovenské historické studie*, 11, s. 175—281. Praha 1957.
17. Macůrek Josef: Valašské osídlení na Kysucku-Čadecku a jeho souvislosti s Těšínskem (v 16. a 17. století). *Slezský sborník*, roč. 52. 1954. 4, s. 454—499.
18. Machek Václav: Česká a slovenská jména rostlin. NČSAV, *Studie a prameny*, Sekce jazyka a literatury. Praha 1954.
19. Marsina Richard - Kušík Michal: Urbáře feudálních panstiev na Slovensku. I. (XVI. storočie.) Bratislava 1959. II. (XVII. storočie.) Bratislava 1959.
20. Profous Antonín: Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. I.—III. Praha 1948—1951; Profous Antonín - Svoboda Jan: Místní jména v Čechách. IV. Praha 1957; Profous Antonín - Svoboda Jan - Šmilauer Vladimír a další: Místní jména v Čechách. V. Dodatky. Praha 1960.

LA GÉOGRAPHIE ET LA TOPONYMIE DES VILLAGES VALAQUES EN CARPATES TCHÉCOSLOVAQUES

La situation des Carpates tchécoslovaques présentait les conditions spécifiques pour la colonisation retardée. Dans les Carpates en Silésie et en Slovaquie occidentale s'est développée l'édification de quelques villes mesurées (Frýdek, Svätý Martin). Pour les Carpates slovaques sont caractérisées quelques petites villes (Púchov, Turzovka, Turany, Slovenské Pravno, Trstená, Tvrdošín, Veličná); elles y étaient fondées encore au commencement du XVIIe siècle. A même dans les Carpates slovaques se trouve le plus grand nombre des villages mesurés, qui s'étendent le long des routes hydrographiques ou sèches. Expressément sept des plus vieux villages valaques en Orava sont caractérisés comme les villages régulièrement mesurés, chacun avec un rang des habitations et des champs: Kňažia, les deux Bziny, Dolní et Horní Medzibrod, Sedliacka Dubová, Malý et Veľký Bysterec. Seulement les villages situés dans l'altitude la plus haute des montagnes on puisse nommés valaques, dont habitations étaient dispersés; p.ex. en Orava Valaská Dubová, Ústie nad Priehradou, près de Jablunkov Mosty, Lomná. Aussi les noms des ces villages valaques dans les Carpates tchécoslovaques sont parfaitement tchèques et slovaques. La caractéristique des villages valaques en Slovaquie se distingue en comparaison avec les villages tchèques: Dans les Carpates slovaques nous ne trouvons pas de villages, qui auraient le plan solide range-rond, d'autant moins pur rond ou avec la place carrée. Le styl vraiment valaque avait seulement les pâturages, les fonds clotûres (pour les moutons, „košáry“), individuellement les étables et les habitations pour les bergers („salaše“). Il n'y avait pas des villages valaques dans le pur sens du mot; aussi les villages nommés valaques étaient au premier lieu agricoles, formellement rustiques. En ce qui concerne les habitants aussi les Valaques, ils n'habitaient que les chaumières de bergers de moutons; ces chaumières se trouvaient au rebords des villages. La structure ethnique de la population dans les Carpates tchécoslovaques depuis son commencement était jusqu'au développement suivant vraiment slovaque; à l'Ouest elle était silésienne et morave, cet-à-dire tchèque. L'influence étrangère p.ex. roumain se ne fait pas ici sentir du tout. En général, la géographie historique de sièges reponde à la question des influences roumaines et autres étrangers dans les Carpates exclusivement occidentales négativement:

a) Pas un village dans les Carpates tchécoslovaques n'était pas fondé, ni colonisé et ni peuplé par les Roumains de même non plus par les Valaques comme les bergers roumains.

b) Pas les Valaques slovaques ou les autres en Tchécoslovaquie ne demeuré jamais dans les villages soit disant valaques en majorité ou autrement remarquable.